

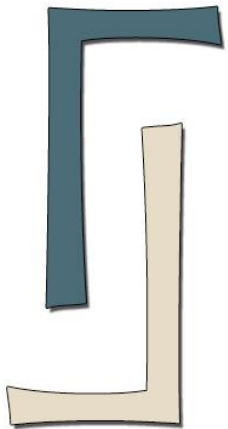
Γλωσσολογικές Θεωρίες και Διδασκαλία της Γραμματικής

Αγγελική Τσόκογλου & Μιχάλης Γεωργιαφέντης

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

angtsok@gs.uoa.gr, michgeo@enl.uoa.gr

**1^η Συνάντηση Εργασίας του Διεπιστημονικού Εργαστηρίου
της Φιλοσοφικής Σχολής**

Γλωσσολογία και Διδασκαλία της Γραμματικής

29 Μαρτίου 2024

Ερευνητική Πρόταση

- **Αντικείμενο έρευνας:** Ρόλος της **Θεωρητικής Γλωσσολογίας** στην περιγραφή της Γραμματικής στη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος της μητρικής και των ξένων γλωσσών στο Σχολείο (Α'-βάθμια και Β'-Βάθμια Εκπαίδευση)
- **Αφετηρία:** Διαπίστωση της απόστασης ανάμεσα στις περιγραφές της θεωρητικής γλωσσολογίας και στη διδασκαλία της Γραμματικής στην Εκπαίδευση
- **Αιτία:** Διαφορετικές γλωσσολογικές προσεγγίσεις

Παρατηρήσεις

- *Γραμματικές αναφορές*: σημαντική διαφοροποίηση στις περιγραφές των γλωσσών
- *Σχολικά εγχειρίδια*: α) οι περιγραφές των γραμματικών φαινομένων δεν στηρίζονται πάντοτε σε θεωρητικά τεκμηριωμένες αναλύσεις και, επομένως, δεν είναι περιγραφικά επαρκείς, και β) εμφανίζεται μεγάλη διαφοροποίηση στην περιγραφή του γλωσσικού συστήματος των επιμέρους γλωσσών.

Το γεγονός αυτό δίνει την εντύπωση στους διδάσκοντες και τους διδασκόμενους ότι έρχονται αντιμέτωποι με διαφορετικά συστήματα / αντικείμενα διδασκαλίας.

Στόχος

Οι κύριοι στόχοι που θέτουμε είναι:

- η εξασφάλιση της περιγραφικής επάρκειας του γλωσσικού συστήματος
- η αντιμετώπιση του γλωσσικού μαθήματος ως ενός ενιαίου αντικειμένου διδασκαλίας, τόσο ως προς τη συνέχεια/συνέπεια στις βαθμίδες εκπαίδευσης όσο και ως προς τη διδασκαλία της μητρικής και της ξένης γλώσσας.

Δομή παρουσίασης

- Προτασική δομή
 - περιγραφικές / γραμματικές αναφορές / γλωσσολογικές προσεγγίσεις
 - σχολικά εγχειρίδια
- Ερευνητικά ερωτήματα
- Πρόταση

Γραμματικές Αναφορές

Ελληνική

Διαφορετικές προσεγγίσεις για τη δομή της πρότασης

Η πρόταση ορίζεται...

...ως συνδυασμός **ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟΥ** και **ΚΑΤΗΓΟΡΗΜΑΤΟΣ**.

παραδοσιακή Γραμματική (Τζάρτζανος 1945/1991: 35)

...η ελάχιστη συντακτική μονάδα η οποία περιέχει ένα **ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ** (εκπεφρασμένο ή μη) και μια **ρηματική φράση**.

σύγχρονη περιγραφική Γραμματική (Holton, Mackridge & Philippaki-Warburton 1999: 390)

Στη Δομολειτουργική – Επικοινωνιακή Γραμματική των Κλαίρη, Μπαμπινιώτη και συνεργατών συνδυάζονται διαφορετικές προσεγγίσεις:

125. Ο πυρήνας τού μηνύματος και οι μετέχοντες αποτελούν τον σκελετό τής πληροφορίας που δίνει η πρόταση. Περιλαμβάνει υποχρεωτικά το *τι συμβαίνει* (πυρήνας) και το *ποιοι μετέχουν σε αυτό* (μετέχοντες). Η πρόταση που αποτελείται μόνο από αυτά τα στοιχεία ονομάζεται *απλή πρόταση*.

Ο διπλανός μου έχει δανείσει το μολύβι του στη Μαρία.

(Κλαίρης, Μπαμπινιώτης κ.ά. 1999: 168)

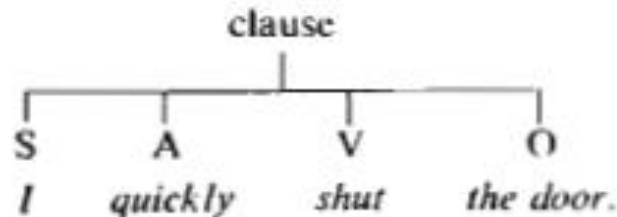
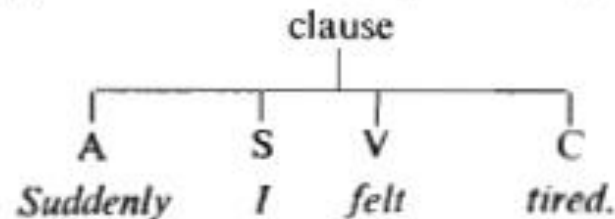
Γραμματικές Αναφορές - Αγγλική

Διαφορετικές προσεγγίσεις για τη δομή της πρότασης

Clause elements

506

A clause can be analysed into five different types of clause elements: SUBJECT (S, see 822), VERB (OR rather VERB PHRASE, V, see 873), COMPLEMENT (C, see 529), OBJECT (O, see 670–1), and ADVERBIAL (A, see 468–79), for example

A Communicative Grammar of English (Leech & Svartvik 2002: 191)

Review of clauses, clause types and the order of sentence constituents

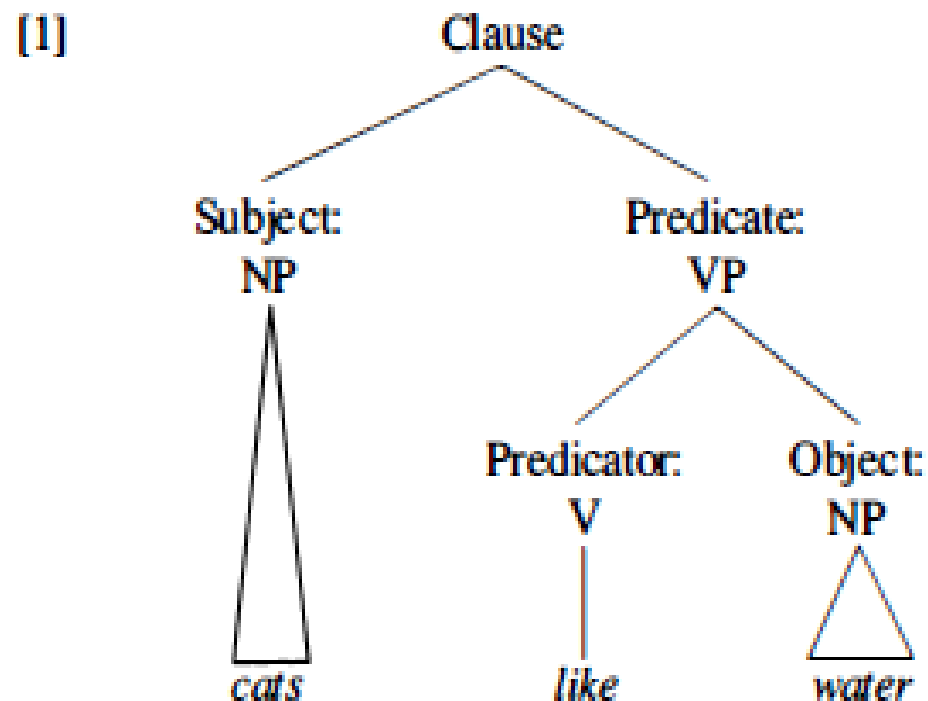
Most clauses consist of a subject and predicate. The subject is what usually comes before the verb phrase and the predicate is everything else.

There are five kinds of predicate (and therefore five types of clause), depending on what constituents they contain. The sentences in the table show the five types of predicate (and clause), and the order in which the constituents occur.

Subject	Predicate			
	Verb phrase	Indirect object	Direct object	Complement
<i>She</i>	<i>likes</i>		<i>music.</i>	
<i>She</i>	<i>has been</i>			<i>rather irritable.</i>
<i>She</i>	<i>gave</i>	<i>her sister</i>	<i>the news.</i>	
<i>She</i>	<i>calls</i>		<i>her husband</i>	<i>'Snootch'.</i>
<i>She</i>	<i>sighed.</i>			

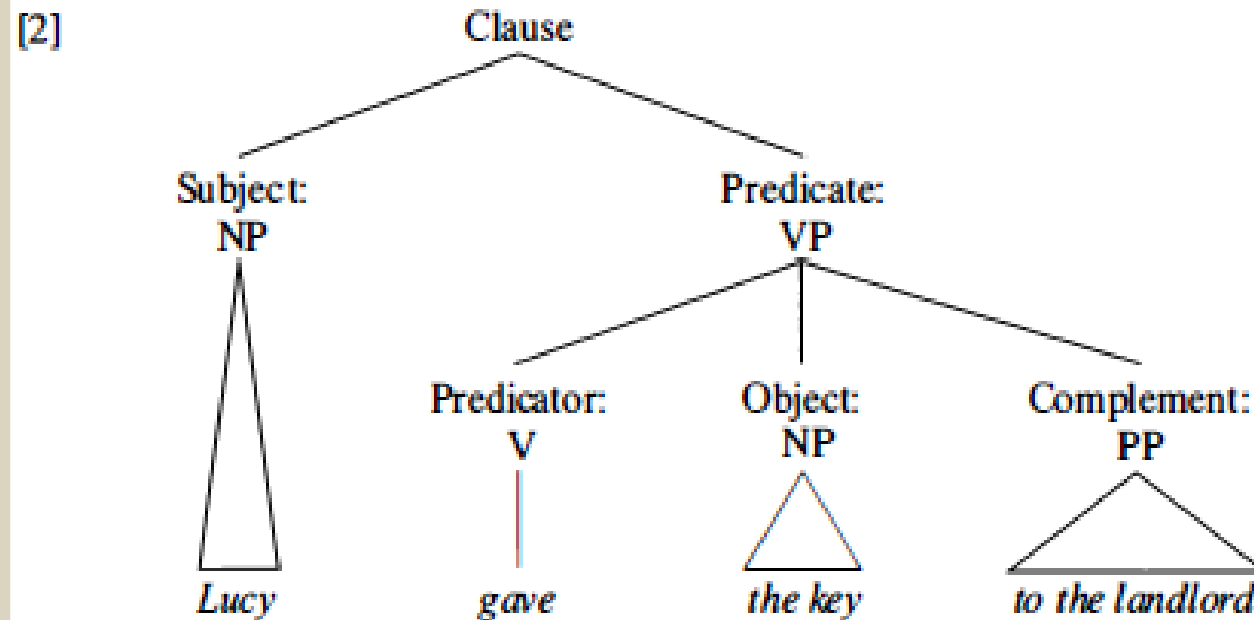
Grammar for English Language Teachers (Parrot 2003: 303)

The structure of a clause like *Cats like water* can be represented in diagram form as shown in [1].

A Student's Introduction to English Grammar (Huddleston & Pullum 2005: 64)

Some verbs allow or require not only an object but also some other phrase. For example, *give* allows an object and a preposition phrase (PP) with the preposition *to* as head, so we have clauses like *Lucy gave the key to the landlord*, where the NP *the key* is an object and the PP *to the landlord* is also included in the VP. We show the structure of that clause in [2], again without bothering to show details of the internal structure of the NPs or the PP.

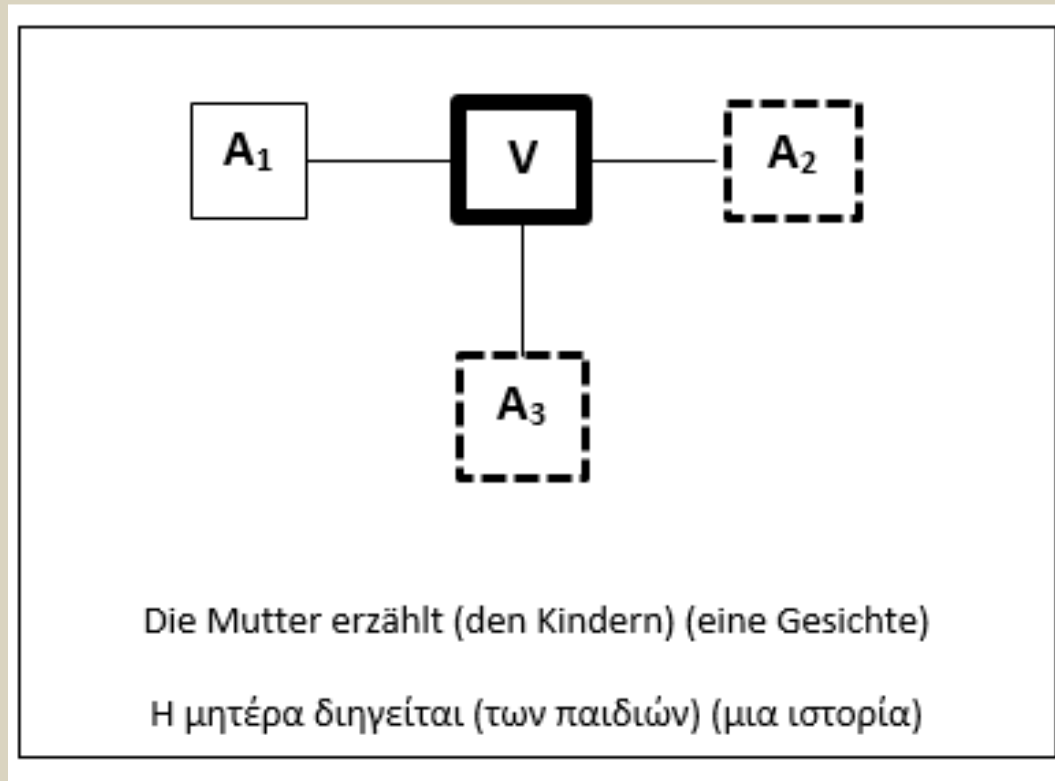

A Student's Introduction to English Grammar (Huddleston & Pullum 2005: 65)

Γραμματικές Αναφορές

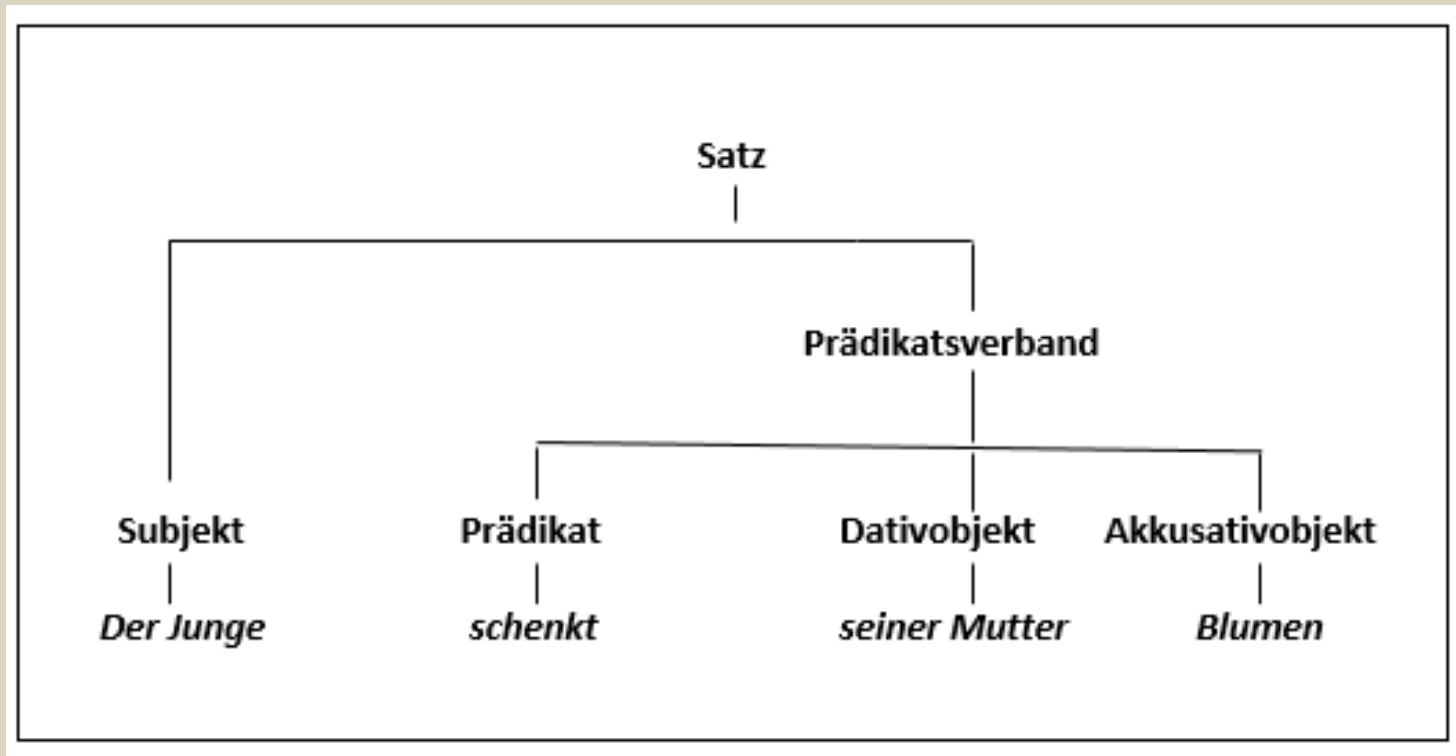
Γερμανική

Διαφορετικές προσεγγίσεις για τη δομή της πρότασης

Γραμματικές Αναφορές

Γερμανική

Duden Grammatik (Drosdowski et al. 1995: 661)

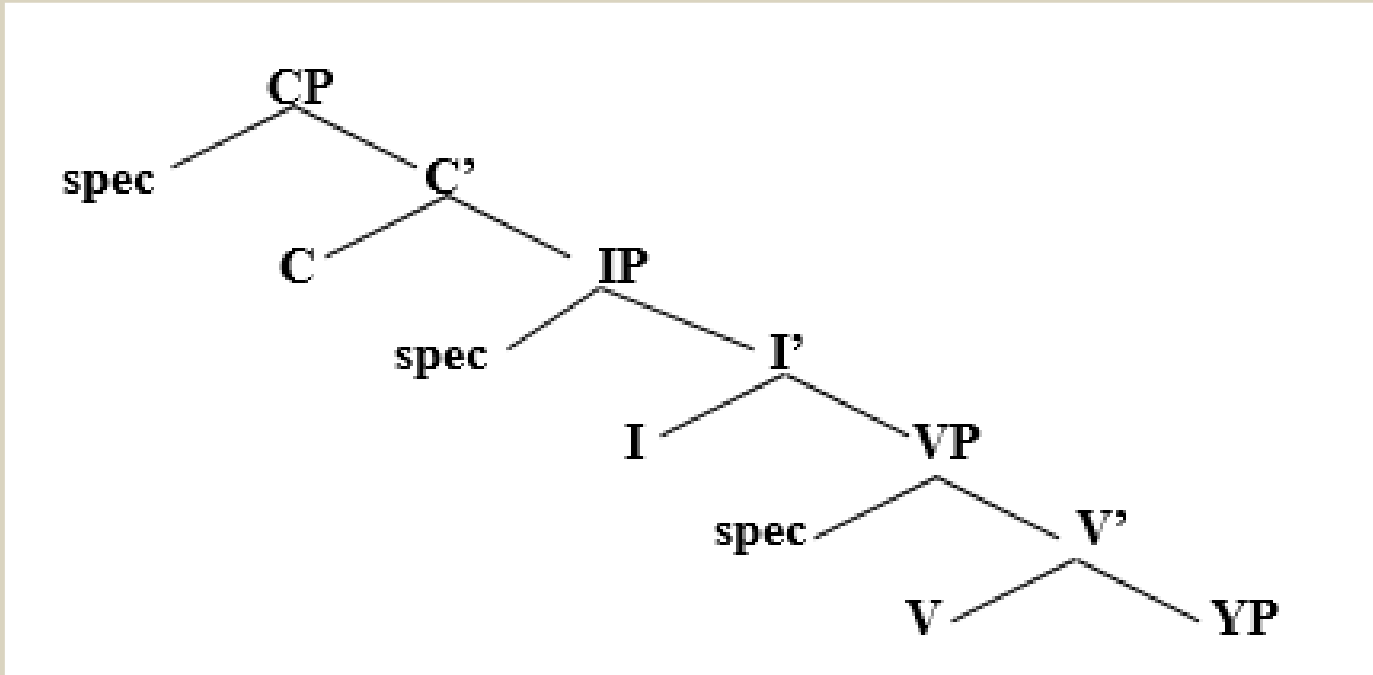
Τοπολογικό μοντέλο

Η δομή της κύριας πρότασης

Πρόσθιο πεδίο	Αριστερή αγκύλη	Μεσαίο πεδίο	Δεξιά αγκύλη	Οπίσθιο πεδίο
Vater	hat	den Kindern eine Geschichte	erzählt	(im Bett).
πατέρας	έχει	των παιδιών μια ιστορία	διηγηθεί	(στο κρεβάτι)

Η προτασική δομή σε σύγχρονες γλωσσολογικές προσεγγίσεις

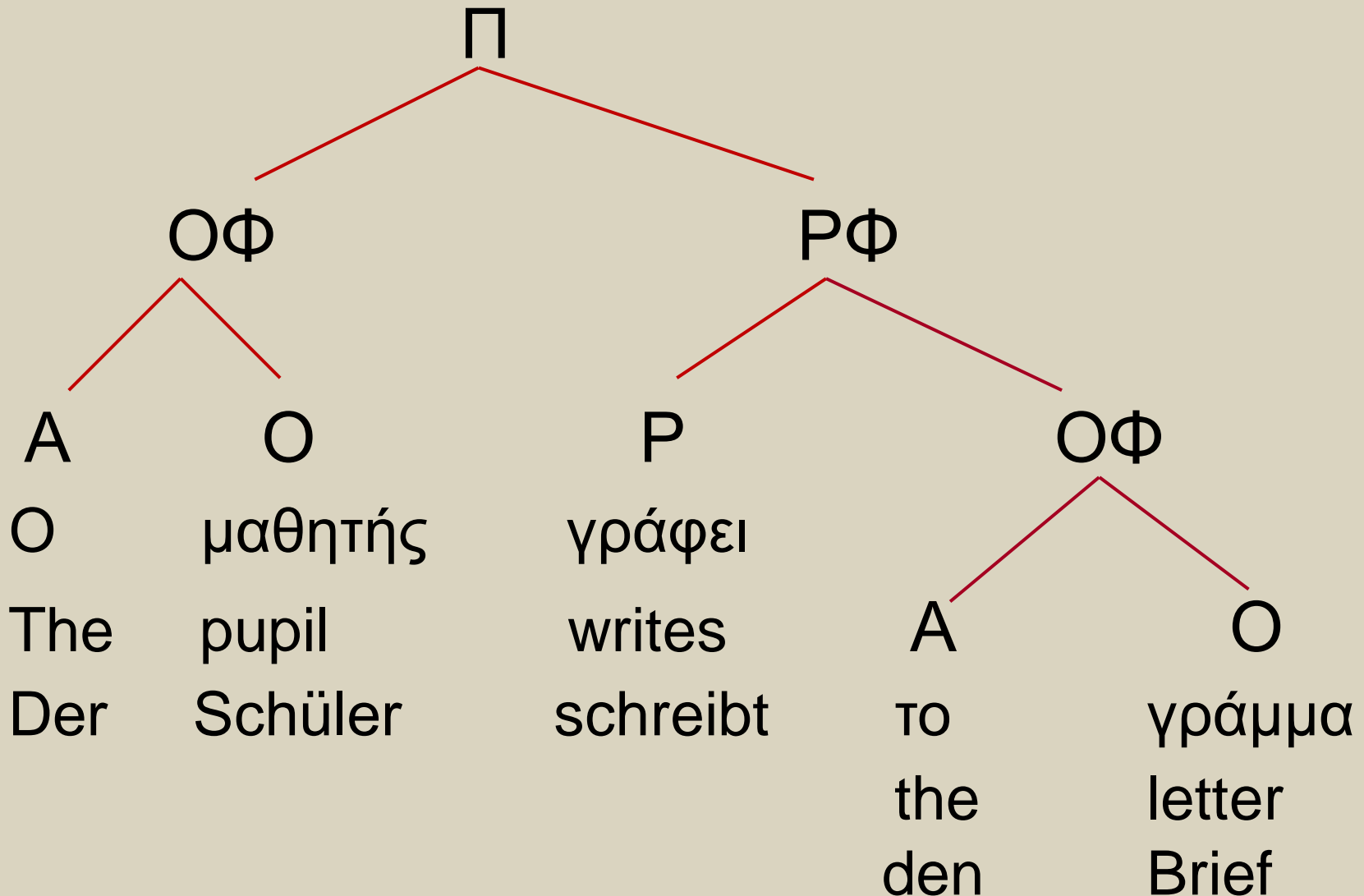
Γενετικό πρότυπο

Καθολικό δομικό σχήμα για την ανάλυση και παραγωγή της πρότασης, το οποίο προβλέπει συντακτικές θέσεις για τις λεξικές και λειτουργικές κατηγορίες των βασικών όρων της πρότασης.

Προτασική δομή – κύριες προτάσεις

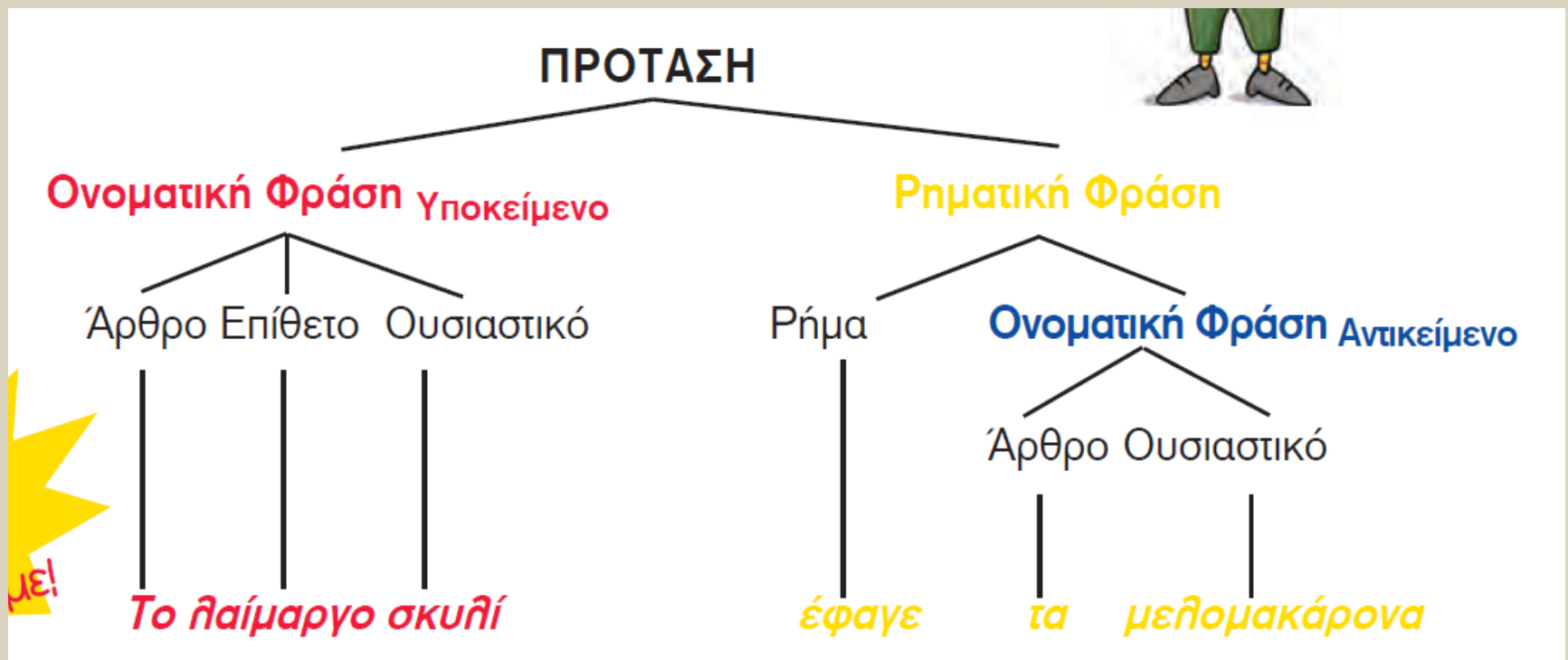
Ελληνική, Αγγλική, Γερμανική

Η προτασική δομή στα σχολικά εγχειρίδια: κύριες καταφατικές προτάσεις

Η προτασική δομή της Ελληνικής

Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού: Η δομή της πρότασης (Π → ΟΦ ΡΦ)

Η προτασική δομή της Ελληνικής

Α' Γυμνασίου: Η δομή της πρότασης (ΟΦ – ΡΦ)

Διαπιστώνω ότι:

- ▶ Η **ρηματική φράση** είναι ο συνδυασμός του ρήματος με τα συμπληρώματα και τους προσδιορισμούς του.
- ▶ Μια ονομαστική φράση μπορεί να είναι μέρος μιας ρηματικής φράσης:

Το Υπουργείο Υγείας

ΟΦ

συνέταξε

διατροφικές οδηγίες

ΟΦ

ΡΦ

Η προτασική δομή της Ελληνικής

Γραμματική Α', Β', Γ' Γυμνασίου

1.2 Η πρόταση: ορισμός

Η **πρόταση**, στην απλούστερή της μορφή, αποτελεί ένα σύνολο λέξεων που περιέχει ως απαραίτητα στοιχεία ένα **υποκείμενο** και ένα **κατηγορημα**. Πολύ συχνά, και κυρίως στον προφορικό λόγο, ο ένας από τους δύο όρους μπορεί να μην υπάρχει στον λόγο, αλλά να εννοείται. Με την πρόταση πάντως είτε δίνεται ένα αυτοτελές νόημα είτε συμπληρώνεται το νόημα μιας άλλης πρότασης, π.χ. *Η γη γυρίζει. Ο Γιάννης οδηγεί το αυτοκίνητό του. Τρέχει* (ενν. το υποκείμενο). *Τα παιδιά* (ενν. το ρήμα, π.χ. έρχονται, φεύγουν, κλαίνε κτλ.).

Παρατηρήσεις

- Δεν υπάρχει πλήρης ταύτιση στις περιγραφές μεταξύ των βαθμίδων Δημοτικού και Γυμνασίου.
- Υπάρχει σαφής απόκλιση μεταξύ του εγχειριδίου Γλώσσας και της σχολικής Γραμματικής στο Γυμνάσιο.
- Η απουσία ενός κοινού μοντέλου περιγραφής δημιουργεί σύγχυση ως προς τον ορισμό και τη δόμηση της πρότασης.
- Το πρόβλημα οξύνεται στις διδασκόμενες ξένες γλώσσες.

Η προτασική δομή της Αγγλικής

Στ' Δημοτικού,
Appendix III,
Grammar File

Στ' Δημοτικού,
Appendix III,
Grammar File

Present Continuous

FORM

+	I am		speaking	to you.
	You are		reading	this.
-	She is	not	staying	in London.
	We are		playing	football.
?	Is he		watching	TV?
	Are they		waiting	for John?

Past Continuous

FORM

+	I / he / she	was	watching	TV.	
	You	were	working	hard.	
-	I / he / she	was	not	helping	Mary.
	We	were		joking.	
?	Was	he / she		studying	Maths?
	Were	you / they		playing	football?

Η προτασική δομή της Γερμανικής

Γ' Γυμνασίου: Προτασική δομή – σχηματισμός παρακειμένου I

2. Syntax: Der Satz im Perfekt

1.	2. Hilfsverb (βοηθητικό ρήμα)	3.	4.	Partizip Perfekt
Wir	haben	gestern Abend	am Strand	gezeltet.
Am Strand	habe	ich	Gitarre	gespielt.

Η προτασική δομή της Γερμανικής

Γ' Γυμνασίου (παράρτημα):

Προτασική δομή – σχηματισμός παρακειμένου II

Der Satz

1. a. Der Hauptsatz im Perfekt (η κύρια πρόταση σε χρόνο Perfekt)

1. Position	2. Position	3. Position		Endposition
Wir	haben	gestern	am Strand	gezeltet.
Am Strand	habe	ich	ein Buch	gelesen.
Am Wochenende	sind	wir	nach München	gefahren.

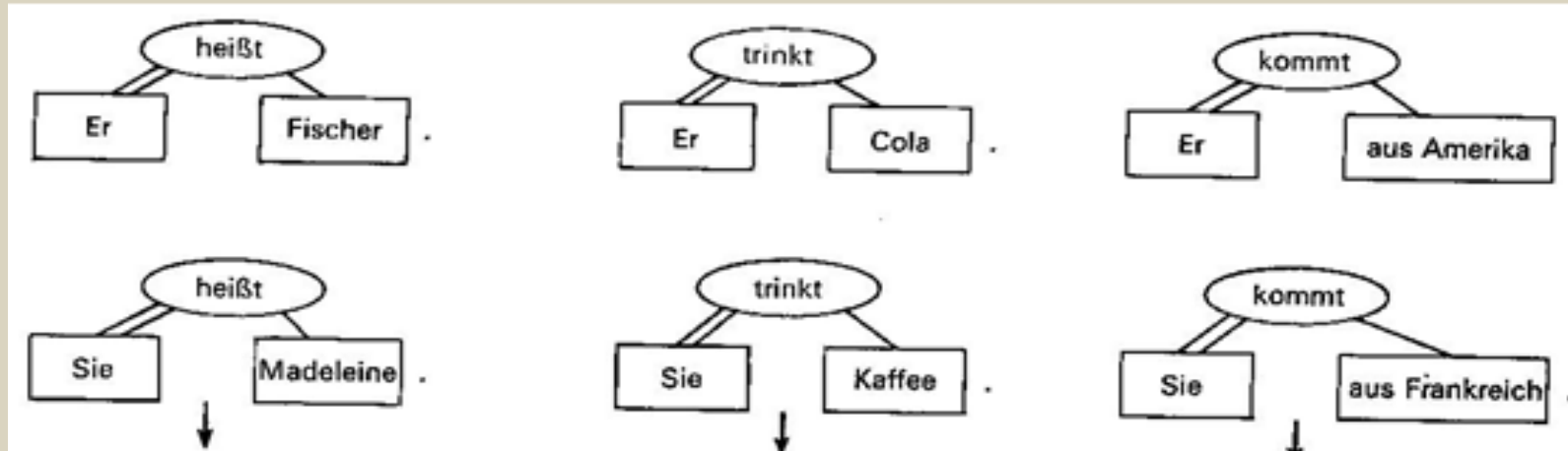
Παρατηρήσεις

- Η προτασική δομή στις τρεις γλώσσες διδάσκεται με διαφορετικό τρόπο: είτε βασίζεται σε συγκεκριμένο μοντέλο περιγραφής, όπως στην **Ελληνική** (ως ΟΦ ΡΦ) και τη **Γερμανική** (τοπολογικό μοντέλο), είτε είναι ανύπαρκτη/αυθαίρετη, όπως στην **Αγγλική**.
- Επομένως, δίνεται η εσφαλμένη εντύπωση ότι οι προτάσεις στις επιμέρους γλώσσες δομούνται διαφορετικά.
- Οι διδασκόμενες γλώσσες παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες. Ωστόσο, στα εγχειρίδια των **ξένων γλωσσών** δεν γίνονται αναφορές και συγκρίσεις.

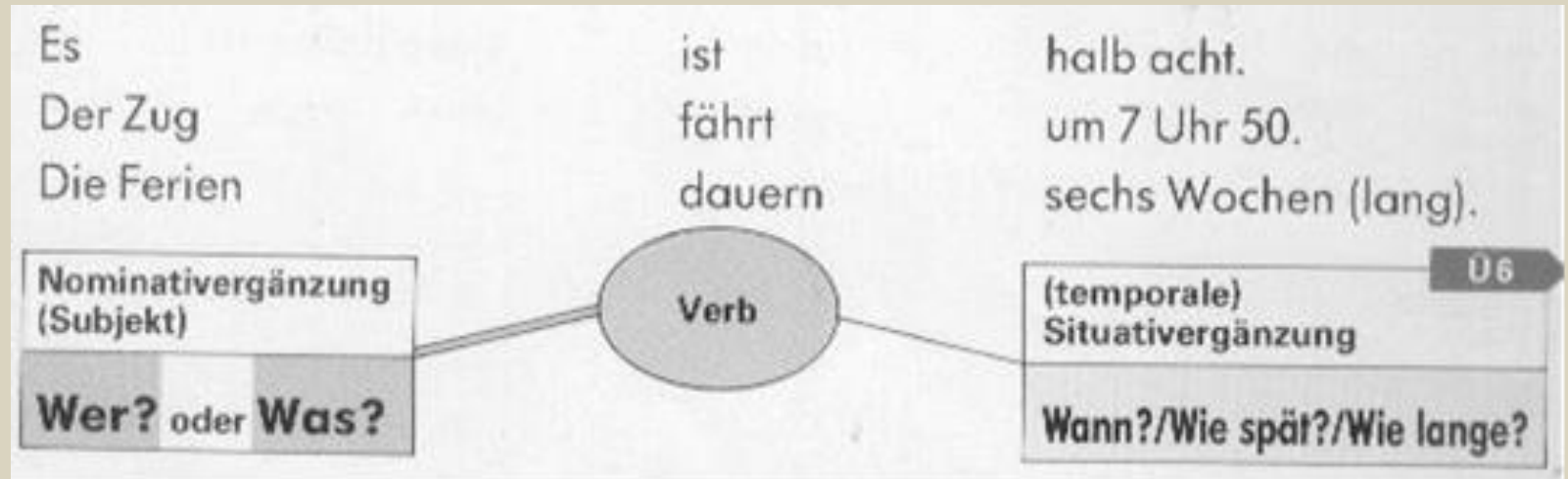
Συμπεράσματα

- Σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα τις γραμματικές αναφοράς μιας γλώσσας αλλά και μεταξύ των γλωσσών, και κατά συνέπεια, στα εγχειρίδια διδασκαλίας του γλωσσικού μαθήματος, όπου εντοπίζονται ελλείψεις, αποκλίσεις μεταξύ τους, περιγραφική ανεπάρκεια και ανομοιομορφία στην περιγραφή των γλωσσικών φαινομένων.
- Η ενσωμάτωση βασικών αρχών της **Θεωρητικής Γλωσσολογίας**, η οποία οφείλει να παρέχει αφενός περιγραφική επάρκεια και αφετέρου να επιτρέπει περιγραφή που εστιάζει στις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ των γλωσσών.

Περαιτέρω παρατηρήσεις

Neuner, Schmidt, Wilms & Zirkel (1979/1986) *Deutsch Aktiv*, 28, 89, 75

Neuner, Schmidt, Scherling & Wilms (1986) *Deutsch Aktiv Neu 1A*, 72

Περαιτέρω παρατηρήσεις

§ 33 Aussagesatz

a) Im Vorfeld: Subjekt

Vorfeld	Verb	Subjekt	Angabe	Ergänzung
Das	ist			Frau Wiechert.
Sie	kommt			aus Dortmund.
Herr Kaiser	ißt		morgens	ein Brötchen.
Er	trinkt		danach	einen Kaffee.
Ich	esse		oft	Fisch.
Ich	trinke		gern	Kaffee.

b) Im Vorfeld: Angabe

Vorfeld	Verb	Subjekt	Angabe	Ergänzung
Morgens	ißt	Herr K.		ein Brötchen.
Danach	trinkt	er		einen Kaffee.

c) Im Vorfeld: Ergänzung

Vorfeld	Verb	Subjekt	Angabe	Ergänzung
Fisch	esse	ich	oft.	
Kaffee	trinke	ich	gern.	

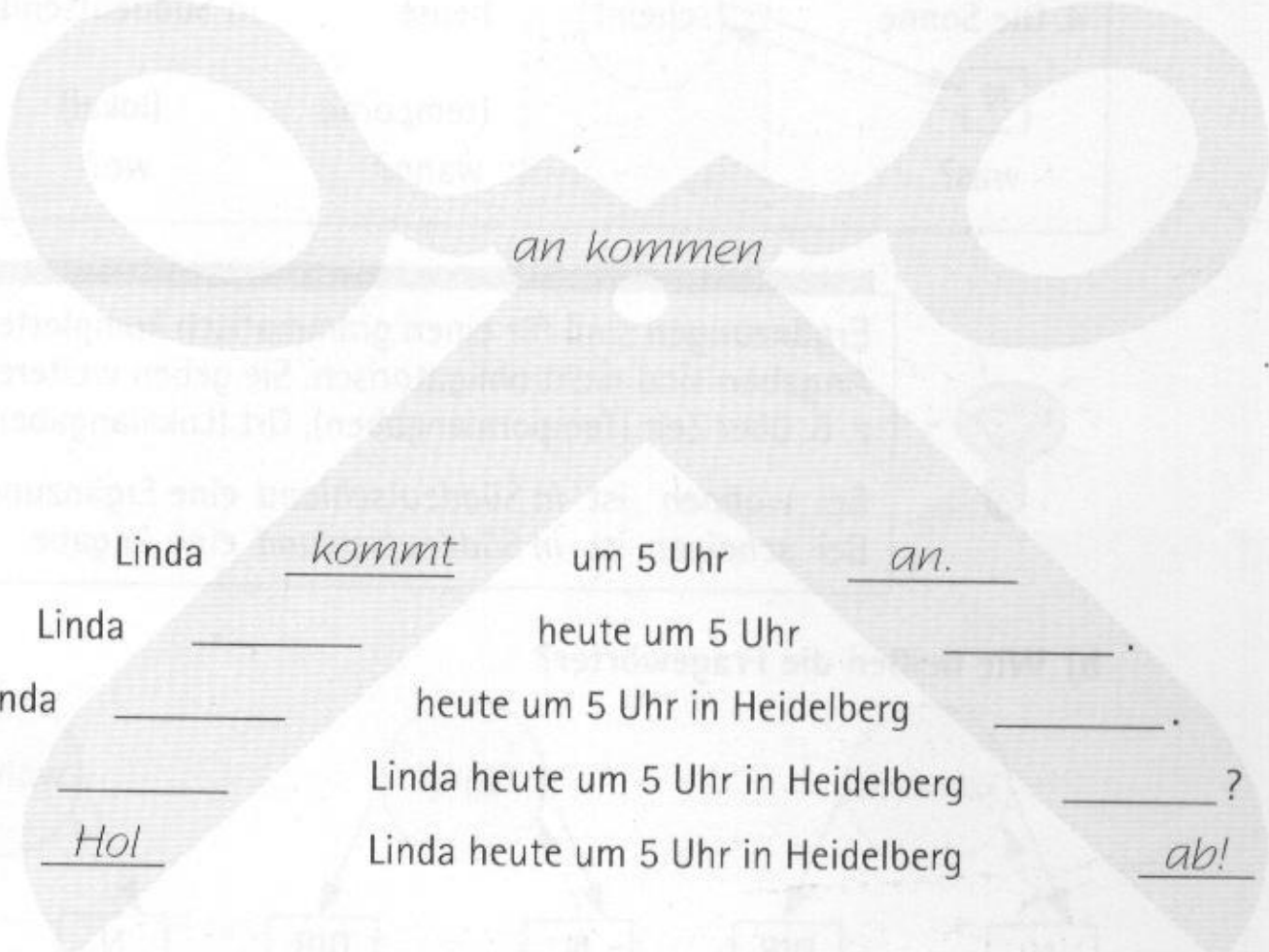
Περαιτέρω παρατηρήσεις

6. Ergänzungen und Angaben

a) Übersicht

Ergänzung	Verb	Angaben	Ergänzungen
1. Felix 2. Der Zug N wer?/was?	fährt kommt		nach Berlin. aus Basel. DIR (= Direktiv) wohin?/woher?
3. Felix N wer?	wohnt		in Süddeutschland. SIT (= Situativ) wo?
4. Die Sonne N was?	scheint	heute (temporal) wann? in Süddeutschland. (lokal) wo?	

Περαιτέρω παρατηρήσεις

an kommen

Linda kommt um 5 Uhr an.

Linda _____ heute um 5 Uhr _____.

Linda _____ heute um 5 Uhr in Heidelberg _____.

_____ Linda heute um 5 Uhr in Heidelberg _____?

Hol _____ Linda heute um 5 Uhr in Heidelberg ab!

Ερευνητικά Ερωτήματα

- Ποια γλωσσολογική θεωρία / ποιο γλωσσολογικό μοντέλο περιγραφής επιλέγεται για την περιγραφή των γραμματικών φαινομένων στο γλωσσικό μάθημα;
- Επιτρέπεται η χρήση διαφόρων/διαφορετικών γλωσσολογικών μοντέλων περιγραφής στη διδασκαλία της Γραμματικής;
- Με βάση ποια κριτήρια επιλέγεται το γραμματικό μοντέλο περιγραφής;
- Ως ποιο βαθμό επιτρέπεται η «παρέμβαση» των αρχών της Διδακτικής στην περιγραφή της Γραμματικής και στη δημιουργία μιας εκπαιδευτικής Γραμματικής;

Γενική Πρόταση

Διδασκαλία βασικών αρχών της Θεωρητικής Γλωσσολογίας στο Σχολείο, οι οποίες ανήκουν στη γλωσσική ικανότητα του φυσικού ομιλητή / διέπουν τις φυσικές γλώσσες, π.χ.:

- *Προτασική δομή, ιεραρχία, έννοια του συστατικού, έννοια της μετακίνησης, παράλειψη υποκειμένου, σχέσεις εξάρτησης, έννοια του εγκιβωτισμού, αμφισημία, διάκριση λεξικών και λειτουργικών κατηγοριών, θεματικοί ρόλοι, βασικές και παραγόμενες δομές...*

Γενική Πρόταση

Διδασκαλία βασικών αρχών της Θεωρητικής Γλωσσολογίας στο Σχολείο, οι οποίες ανήκουν στη γλωσσική ικανότητα του φυσικού ομιλητή / διέπουν τις φυσικές γλώσσες, π.χ.:

- *Προτασική δομή, ιεραρχία, έννοια του συστατικού, έννοια της μετακίνησης, παράλειψη υποκειμένου, σχέσεις εξάρτησης, έννοια του εγκιβωτισμού, αμφισημία, διάκριση λεξικών και λειτουργικών κατηγοριών, θεματικοί ρόλοι, βασικές και παραγόμενες δομές...*

Προτάσεις του Διεπιστημονικού Εργαστηρίου

Το θεωρητικό πρότυπο της **Γενετικής Γραμματικής**, το οποίο πρεσβεύει την ύπαρξη αφενός καθολικών αρχών που διέπουν όλες τις φυσικές γλώσσες προτείνοντας ενιαία δομικά σχήματα και κοινές περιγραφές και αφετέρου παραμέτρων που τις διαφοροποιούν, αποτελεί κατάλληλο πρότυπο συγκριτικής ανάλυσης των γλωσσών. Τα πορίσματά της μπορούν να αξιοποιηθούν ως συνδεδετικός κρίκος που κινείται προς τις εξής κατευθύνσεις:

- α) συμβάλλει στην αντιμετώπιση του γλωσσικού μαθήματος ως αντικείμενου διδασκαλίας με κοινά χαρακτηριστικά που ανταποκρίνεται στο γλωσσικό ένστικτο του φυσικού ομιλητή,
- β) ενισχύει τη διαθεματική και διαγλωσσική διδασκαλία,
- γ) συμβάλλει στην ανάπτυξη της γλωσσικής και μεταγλωσσικής επίγνωσης των μαθητών, και κατά συνέπεια,
- δ) στην ανάπτυξη του γραμματισμού και της πολυγλωσσίας.

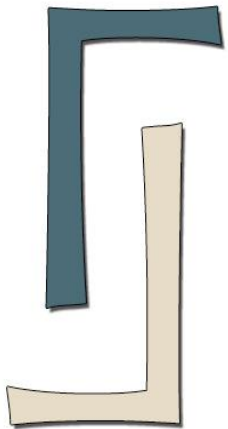
Γλωσσολογικές Θεωρίες και Διδασκαλία της Γραμματικής

Αγγελική Τσόκογλου & Μιχάλης Γεωργιαφέντης

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

angtsok@gs.uoa.gr, michgeo@enl.uoa.gr

**1^η Συνάντηση Εργασίας του Διεπιστημονικού Εργαστηρίου
της Φιλοσοφικής Σχολής**

Γλωσσολογία και Διδασκαλία της Γραμματικής

29 Μαρτίου 2024